

Боняк В. О.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ОБУМОВЛЕНІСТЬ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Метою доповіді є висвітлення змін до Основного Закону держави, які були внесені у період з початку збройної агресії російської федерації проти України. Дане питання набуває особливої актуальності з умовах сьогодення, коли в період відкритого збройного протистояння, триваючої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України, 23 червня 2022 року Європейський парламент ухвалив резолюцію про надання Україні (разом із Молдовою) статусу держави-кандидата на членство в Європейському Союзі, яке було підтримано 529 депутатами Європарламенту (проти висловилися 45, утрималися – 14), що включно вимагає й подальшого удосконалення конституційного законодавства.

Саме напередодні цієї події Президент Європейської ради Ш. Мішель наголосив: «Дорога до **Європейського** Союзу – це дорога у ваше **майбутнє**. І кожного дня ви демонструєте, що цілком віддані демократичним принципам і свободам. Ви б'єтеся не просто за майбутнє українських дітей, а за фундаментальні, основоположні цінності Європи».

Втілення прогресивних ідей сучасного конституціоналізму є неможливим без оновлення Конституції України. Сам процес конституційних змін є об'єктивним, так би мовити природним явищем, яке властиве будь-якому розвиненому суспільству й демократичній державі. Не є виключенням у цьому плані і наша держава, коли зміни, які були внесені до Основного Закону, починаючи з 2014 року, були витребувані часом, подальшим поступальним розвитком нашої держави у піку імперським намірам сусіда, збройній агресії російської федерації проти України (у так званій, триваючій з лютого 2014 р., період гібридної війни). Всі зміни до Конституції України, включно до 24 лютого 2022 р. – початку повномасштабних, відкритих кривавих воєнних дій і стали свідченням тих суспільних змін, які були витребувані часом й по'язані були з євроінтеграційним поступом України, як держави незалежної, суверенної, демократичної, соціальної й правової.

У вищевказаний період у нашій країні активно відбувався поточний законодавчий конституційний процес, що являє собою систему взаємопов'язаних послідовних стадій, які спрямовані на врегулювання

суспільних відносин щодо зміни, скасування чи створення правових норм, об'єктивованих в Основному Законі держави (тобто, це визначена національними нормами юридично значуща діяльність Українського народу та Парламенту держави, що зводилась до внесенням змін до Конституції України, створення нових норм) [1, с. 33].

Ці зміни, внесені суб'єктом законотворчості – Верховною Радою України у вказаний період, можна звести до таких 3-х груп:

1) щодо європейського та євроатлантичного курсу України (преамбула Конституції, Розділ IV «Верховна Рада України» (п. 5 ч. 1 ст. 85), Розділ V «Президент України» (ч. 3 ст. 102) та Розділ VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади» (п.1⁻¹ ст. 116) ;

2) зміни, пов'язані з удосконаленням механізму охорони прав людини (ст. 29, 55 та 59 Конституції);

3) пов'язані з удосконаленням діяльності державного апарату (Українського парламенту, глави держави – Президента України, Кабінету Міністрів України, судових органів) [2];.

Такі зміни до Конституції України, подальший розвиток конституціоналізму як теорії та практики державного будівництва у нашій державі здебільше були детерміновані агресією з боку російської федерації, потребою протистояти нав'язуванню зовні втручанням у політичне і правове життя держави і суспільства з боку РФ, викликані назрілою необхідністю включити до Основного Закону ті положення, які об'єктивно викликані до життя суспільним розвитком України.

Зупинимося на їх характеристиці. Насамперед, це зміни у Преамбулі Конституції України. Так, 07 лютого 2019 р. ч. 5 цієї ненормативної складової Конституції України «підключившись про зміцнення громадянської злагоди на землі України» була доповнена положенням такого змісту «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України».

Разом з цим, одночасно аналогічні зміни були внесені й до:

- п. 5 ч. 1 ст. 85, а саме, до повноважень Верховної Ради України віднесено й визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору;

- ст. 102, яку доповнено частиною третьою такого змісту «Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»;

- ст. 116 доповнена п. 1⁻¹, в якому йдеться про те, що Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [3].

Наведемо деякі міркування щодо вступної частини Конституції

України – преамбули. Преамбула до Основного Закону виражає ідентичність держави, її положення доволі чітко виражають вектор розвитку країни, розірвання зв'язку з минулим. З цього приводу О. Никорак зазначає, що зміни до преамбул часто свідчать саме про ціннісні переорієнтації, а не лише про спроби відмежування від минулого чи окупанта [4]. Саме такою і є преамбула до Конституції Української держави, яка поряд із віковими цінностями, як-то, суверенна воля народу, багатовікова історія українського державотворення, право на самовизначення, забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя, зміцнення громадянської злагоди на землі України, розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави, відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями і була доповнена підтвердженням європейської ідентичності Українського народу і незворотністю європейського та євроатлантичного курсу України [3].

Такі зміни слід розглядати як такі, що слугують запобіжним заходом, аби уникнути будь-яких посягань на суверенітет держави з боку російської федерації та схожих ситуацій у майбутньому.

Серед змін до Конституції України, які були обумовлені збройною агресією російської федерації проти нашої держави і стосуються удосконалення діяльності державного апарату на окрему увагу заслуговують зміни до розділу «Правосуддя», які знайшли свій розвиток у законодавчих актах держави. Так, зокрема, з метою знищення всіх можливих корупційних елементів в органах державної влади, в тому числі судових, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про запобігання корупції», Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та Закон України «Про очищення влади», а Указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021 затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, метою якої є визначення основних напрямів та пріоритетів подальшого удосконалення законодавства України про судоустрій, статус суддів та судочинство у взаємозв'язку та взаємодії із іншими інститутами правосуддя для практичного утвердження принципу верховенства права, ефективного і справедливого судочинства, зміцнення функціональних основ організації судової влади відповідно до стандартів захисту прав людини та цінностей, визначених Конституцією України та міжнародно-правовими зобов'язаннями України.

Слід наголосити, що судовий захист виступає найвищою формою гарантій безперешкодної реалізації конституційних прав і свобод людини. Саме тому у ч. 1 та 2 ст. 55 Основного Закону держави закріплено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Крім цього, ст. 55 у 2016 р. була доповнена положеннями про те, що кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до

Конституційного Суду України з підстав, установлених Конституцією, та у порядку, визначеному законом (ч. 4 ст. 55). Крім цього, вказана стаття містить і ч. 5, в якій закріплено: «Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна».

Отже, внесені зміни до Конституції України про реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, проведення фундаментальної судової реформи, включно і боротьба з корупцією, спрямовані на утвердження нашої країни як демократичної і правової. Це суттєво підвищує її привабливість, бо ж тільки сильна незалежна і некорумпована держава може гідно протистояти збройній агресії з боку російської федерації й у повному обсязі відновити свою територіальну цілісність.

1. Боняк В., Трень Т. Внесення змін до Основного Закону України та конституцій окремих пострадянських держав: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (112). С. 31-39.

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 9. Ст. 50.

4. Никорак О. Особливості формулювання та внесення змін до преамбули Конституції як виразник динаміки конституційної ідентичності у постсоціалістичних державах. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2019-3/pdfs/5-olha-nykorak-osoblyvosti-formuliuvannia-vnesennia-zmin-preambuly-konstytutsii-yak-vyraznyk-dynamiky.pdf>.